

CATEDRAL DE VALÈNCIA
Divendres 29/11/19 • 19.30 h

EL CANT DE LA SIBILLA

CAPELLA DE MINISTRERS
CORAL CATEDRALÍCIA
ESCOLANIA DE LA REIAL BASÍLICA DE
LA MARE DE DEU DELS DESEMPARATS

Jorge Morata, *tenor* Sergio Martí, *escolà solista*
Carles Magraner, *direcció musical*
Jaume Martorell, *direcció escènica*
Luis Garrido, *direcció de la Coral i l'Escolania*

CAPELLA DE MINISTRERS

Director Carles Magraner

Jorge Morata, *tenor*
Sergio Martí, *escolà solista*

Carles Magraner	Viola d'arc
Jota Martínez	Salteri, llaüt, cítola
Robert Cases	Viola de mà, arpa, guitarra
David Antich	Flautes, flauta doble
Eduard Navarro	Xeremia
Ignasi Jordà	<i>Organetto</i> i interludi orgue de la Catedral
Elies Hernandis	Trompeta
Miguel Ángel Orero	Percussions

Amb els instruments còpies dels àngels músics de l'altar major de la Catedral de València

CORAL CATEDRALÍCIA

Director Luis Garrido

Lourdes Baines, Alexia Vázquez de Prada, Maria Luisa Gascó, Vicenta Ríos, Rosa García, Inma Plá, Rita Genís, Esther Cepero, Paula Almendros, Mónica Cebrián, Miriam Silva, Cristina Martínez, Carmina Sánchez.

Mario Cerdá, Natxo Lequerica, Alejandro Díaz, Kike Llorca, Esteban Mesas, Jose Vicente Jorcano, José M. Bustamante, Miguel Á. Ariza, Ricardo Gozalbes, Valentín Petrovici, Pablo Ortiz.

ESCOLANIA DE LA REIAL BASÍLICA DE LA MARE DE DEU DELS DESEMPARATS

Director Luis Garrido

Francisco José Rita, Ausias Alonso, Lucas Talens, Denis Guillermo Flores, Pepe Recio Oscar Villaplana, Diego Zaragoza, Miguel Sebastian, Adrián García, Angel Capella, Javier Giner, Jaume Ortega

ACTORS

Sant Agustí: José Montesinos

Sant Joan Baptista: Agustín Carreño

Nabucodonosor: Tomás Verdú

Isaïes: L. Carlos Gómez

Abacuc: Iliion Trebicka

Jeremies: Marc Orero

Bisbe: Raúl Piles

Virgili: Daniel Ruiz

Moisés: Luis Orts

Daniel: Jorge Puerta

David: Cristian Sestayó

Elisabeth: Ester Suay-Breijo

Jaume Martorell, *direcció escènica*

Josep Lluís Sirera, *adaptació de la representació de l'Ordo Prophetarum i assessorament històric*

Àngel de Betty, *vestuari*

Pere Manuel, Àngela García-Villanueva, Pepa Albors, *producció*

Campaners de la Catedral de València

Associació Amics del Corpus de la Ciutat de València

19.00 h

TOC A MATINES

Consueta anònima del segle XVI
Campaners de la Catedral de València

19.30 h

Al jorn del judici
Instrumental

Laudemus Virginem
Introito a 3. Caça de duobus vel tribus

Epístola farcida de Sant Esteve
Planchs de Sen Esteve

Cantiga de Jerusalem
A Sant Esteve protomàrtir (Jerusalem 34 d.C.)

Interludi a l'orgue de la Catedral
Joan Baptista Cabanilles

CANT DE LA SIBIL·LA

Puer natus est nobis
Introitus in Nativitate Domine – LU408

Representació Ordo Prophetarum
Verbum caro. Responsoria in ND – LU407

Quid Sibylla vaticinando
VI lliçó. Monòdia valenciana alternada amb les polifonies del Cançoner de Gandia de Càrceres i Alonso

Al jorn del judici veuràs qui ha fet servici
Càrceres. Cançoner de Gandia – 151v

Verbum caro factum est
8é responsori – Cançoner del Duc de Calàbria

Dominus vobiscum. Liber generationis
*IX lliçó. Evangeli segons sant Mateu
Cançoner de Gandia – 152r/159r*

Te Deum Laudamus
Himne – Cançoner de Gandia 93v-100

EPÍSTOLA FARCIDA DE SANT ESTEVE

Planchs de Sen Esteve. Còdex 110 fol.161
(Catedral de València) Anònim del S.XIII.

Lectio Actuum apostolorum
Esta liço que legirem,
dels fayts dels apostols la trayrem,
lo dit Sent Luch recontarem,
de Sent Esteve parlarem.

L'epístola era, abans de la reforma litúrgica del Concili Vaticà II, la primera lectura de la missa. S'anomenava així perquè en molts casos es prenia de les cartes o epístoles de sant Pau, encara que també s'usaven passatges d'altres llibres bíblics, com ara, dels fets dels Apòstols. Farcir, en el llenguatge culinari, significa omplir. Aplicat al cant de l'epístola significa que el lector (subdiaca) cantava la lectura bíblica en breus fragments i un altre lector anava omplint - farcint els espais amb paràfrasis del text proclamat, be en llatí o en llengua vulgar. L'origen d'este costum es remunta al segle IX amb l'aparició dels tropos que són la sil·labació dels melismes de les peces del repertori gregorià, tant de l'ordinari com del propi de la missa, amb textos no litúrgics i que, en el pas del temps, donaren lloc a un element nou: la seqüència. En la Catedral de València es conserven dues epístoles farcides, una per a la missa In Gallicantu o missa del Gall (epístola ad Titum 2, 11-14) amb el farcit en llatí; i l'altra, anomenada Planchs de Sent Esteve (Fets dels apòstols 6, 8-10; 7, 54-60), amb el farcit en valencià. Pel que respecta a la forma literària del farcit de la segona que és la que escoltarem en recuperació inèdita en aquest dia, es tracta d'estrofes en forma de quartets monorimes agudes de 8 síl·labes (o bé estrofes de 4 versos octosíl·labs, assonants i monorims). Pel que fa a la melodia, l'epístola es canta amb el to propi de lectura i el farcit amb la melodia de l'himne Veni Creator Spiritus.

EPÍSTOLA FARCIDA DE SANT ESTEVE

Planchs de Sen Esteve. Códice 110 fol.161
(Catedral de Valencia). Anónimo del S.XIII.

Lectio Actuum apostolorum
Esta liço que legirem,
dels fayts dels apostols la trayrem,
lo dit Sent Luch recontarem,
de Sent Esteve parlarem.

La epístola era, antes de la reforma litúrgica del Concilio Vaticano II, la primera lectura de la missa. Se la llamaba así porque en muchos casos se tomaba de las cartas o epístolas de San Pablo, aunque también se utilizaban pasajes de otros libros bíblicos, como el de los Hechos de los Apóstoles. *Farcir*, en lenguaje culinario, significa rellenar. Aplicado al canto de la epístola significa que el lector (subdiacono) cantaba la lectura bíblica en breves fragmentos y otro lector iba rellenando (*farcint*) los espacios con paráfrasis del texto proclamado, tanto en latín como en lengua vulgar. El origen de esta costumbre se remonta al siglo IX con la aparición de los tropos que son la silabación de los melismas de las piezas del repertorio gregoriano, tanto del ordinario como del propio de la missa, con textos no litúrgicos y que, con el paso del tiempo, dio lugar a un elemento nuevo: la secuencia. En la Catedral de Valencia se conservan dos epístolas *farcides*, una para la missa In Gallicantu o missa del Gallo (epístola ad Titum 2, 11-14) con el relleno en llatí; y la otra, llamada Planchs de Sent Esteve (Hechos de los Apóstoles 6, 8-10; 7, 54-60), con el relleno en valenciano. Por lo que respecta al relleno de la segunda de ellas, que es la que escucharemos como recuperación inèdita hoy, se trata de estrofas en forma de quartetas monorimas agudas de 8 sílabas (o estrofas de 4 versos octosílabos, asonantes y monorimos). Por lo que se refiere a la melodia, la epístola se canta con el tono propio de lectura y el relleno con la melodia del himno Veni Creator Spiritus.

EL CANT DE LA SIBIL·LA

La melodia del *Judicii signum*, hereva del préstec melòdic de les *Cantigas de Santa Maria* d'Alfons X el Savi, és una composició posada en boca de la sibil·la Eritrea, que solia cantar al final de l'última lliçó de "Matines de Nadal", fins que es va suprimir arran de les reformes litúrgiques sorgides del Concili de Trento. Àmpliament difosa a l'Europa occidental pel seu missatge escatològic, la seua primera adaptació al romanç correspon a una de les antigues, "Madre de Deus" (CSM 422), que va ser seguida un segle més tard per altres adaptacions en valencià i castellà. Conegudes popularment com *Cant de la Sibil·la*, les versions més tardanes incorporen estrofes al·lusives a la Verge, la intervenció de la qual s'implora en el Judici Final. De les moltes versions que es conserven del *Cant de la Sibil·la* es restaura en aquest concert la versió valenciana segons la consuetud de 1527 i les *Hores on estan les maitines de nadala ensemps ab la missa del gall* (1533), amb les influències que sobre aquesta va exercir la tradició de la Seu de Toledo i les seues vinculacions amb la mallorquina, declarada el 2010 Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la Unesco. En les *Hores*, quan el lector pronuncia les paraules "Audite quid dixerit", que introdueixen els versos de la sibil·la, una acotació assenyala: "La Sybilla deu estar ja aparellada en la trona vestida com a dona". A continuació, apareixen les següents cinc cobles en valencià posades en boca de la Sybilla:

Al jorn del judici veuràs qui ha fet servici.

—D'una Verge naixerà Deu y hom qui jutjara de cascu lo be y lo mal al jorn del jui final.

—Mostrar san quince senyals per lo mon molt generals, los morts ressucitarán, de hon tots tremolarán.

—Dalt dels cels davallará Jesuchrist, y es mostrará en lo vall de Josaphath on será tothom jutjat.

—Portará cascu escrit en lo front àl seu despit i es obres que haurá fet, don haurá cascu son dret.

—Als bons dará goig etern, è als mals lo foch dinfern, à hon sempre penarán puix à Deu offes haurán.

S'inicia aquest *Cant de la Sibil·la* amb el "Toc a Matines de Nadal", extret d'una consuetud de la Seu anònima del segle XVI: *Al primer toch campaner y segon aventen lo squellot fins tant que aqueden ab la campaneta del sembori... tiren lo Vicent un poch y apres paren lo Vicent y lo segon aventa la chica y dobla la despertada e quant la chica es alta lo campaner dexa caure lo Vicent y dobla ab lo Manuel, y a la fi lo segon dexa caure la chica doblant ab la despertada.*

A continuació s'inicia el *Cant de la Sibil·la* amb l'*introitus* de Nadal "Puer natus est nobis", que deixa pas a la Processó dels Profetes, en què deu profetes (entre els quals s'inclouen Nabucodonosor i Virgili) dialoguen amb sant Agustí, el suposat autor de l'*Ordo Prophetarum*, i li expliquen els signes que indiquen que el xiquet acabat de nàixer és sense cap mena de dubte el Fill de Déu. Acabats els diàlegs de la processó, i després de l'entonació del "Quid Sybilla vaticinando", té lloc el *Cant de la Sibil·la* ("Al jorn del judici"), en la versió de Bertomeu Càrceres i Alonso, polifonies característiques del cant valencià del cançoner conegut com "de Gandia", i que hom relaciona amb la consuetud valenciana de la Sibil·la, i intercalades amb les cobles del text en valencià de les *Hores* de 1533. Després el singular i *unicum* "Liber generationis", que preludia la fi de la representació amb una peça del *Cançoner del Duc de Calàbria* amb el text del responsori de Nadal "Verbum caro factum est" ('El Verb es va fer carn') i "Sicut era in principio", per a concloure amb l'himne "Te Deum Laudamus".

Josep Lluís Sirera

EL CANTO DE LA SIBILA

La melodía del *Iudicii signum*, heredera del préstamo melódico de las Cantigas de Santa María de Alfonso X el Sabio, es una composición puesta en boca de la sibila Eritrea, que solía cantar al final de la última lección de Maitines de Navidad hasta que se suprimió a raíz de las reformas litúrgicas surgidas del Concilio de Trento. Ampliamente difundida por la Europa occidental por su mensaje escatológico, su primera adaptación en lengua romance corresponde a una de las Cantigas, “Madre de Deus” (CSM 422), que fue seguida un siglo más tarde por otras adaptaciones en valenciano y castellano. Conocidas popularmente como Canto de la Sibila, las versiones más tardías incorporan estrofas alusivas a la Virgen, cuya intervención implora al Juicio Final.

De las muchas versiones que se conservan del Canto de la Sibila se restaura en este concierto la versión valenciana según la consuetud de 1527 y *les Hores on estan les maitines de nadala ensemps ab la missa del gall* (1533), con las influencias que sobre ella ejerció la tradición de la Catedral de Toledo y sus vinculaciones con la mallorquina, declarada en 2010 por la Unesco Patrimonio Inmaterial de la Humanidad. En *les Hores*, cuando el lector pronuncia las palabras: *Audite quid dixerit*, que introducen el verso de la Sibila, una acotación señala: *La Sybilla deu estar ja aparellada en la trona vestida com a dona*. A continuación aparecen las cinco coplas en valenciano puestas en boca de la *Sybilla*:

*Al jorn del judici veuràs qui ha fet servici.
-D’una Verge naixera Deu y hom qui jutjara
de cascu lo be y lo mal al jorn del jui final.
-Mostrar san quince senyals per lo mon molt
generals, los morts ressucitarán, de hon tots
tremolarán.
-Dalt dels cels davallará Jesuchrist, y es
mostrará en lo vall de Josaphath on serà
tothom jutjat.
-Portará cascu escrit en lo front àl seu despít
i es obres que haurá fet, don haurá cascu son
dret.*

*-Als bons darà goig etern, è als mals lo foch
dinfern, à hon sempre penarán puix à Deu
offes haurán.*

Se inicia este Canto de la Sibila con el *Toque a Maitines de Navidad* extraído de una consuetud de la Seo anónima del siglo XVI: *Al primer toch campaner y segon aventen lo squellot fins tant que aqueden ab la campaneta del sembori... tiren lo Vicent un poch y apres paren lo Vicent y lo segon avente la chica y dobla la despertada e quant la chica es alta lo campaner dexa caure lo Vicent y dobla ab lo Manuel, y a la fi lo segon dexa caure la chica doblant ab la despertada.*

A continuación se inicia el Canto de la Sibila con el introito de Navidad “Puer natus est nobis” que deja paso a la *Procesión de los Profetas*, donde diez profetas (entre los que se incluyen Nabucodonosor y Virgilio) dialogan con San Agustín, el supuesto autor del *Ordo Prophetarum* y le explican los signos que indican que el niño recién nacido es sin lugar a dudas el Hijo de Dios. Terminados los diálogos de la Procesión y después de la entonación del “Quid Sybilla vaticinando” tiene lugar el Canto de la Sibila (“Al jorn del judici”) en la versión de Bartolomé Cárceres, polifonías características del canto valenciano del Cancionero conocido como “de Gandía” y que se relaciona con la consuetud valenciana de la Sibila e intercaladas con las coplas del texto en valenciano de *les Hores* de 1533. Luego el singular y *unicum* “Liber generationis” que prelude el fin de la representación con una pieza del Cancionero del Duque de Calabria con el texto del responsorio de Navidad *Verbum caro factum est* (El Verbo se hizo carne) y “Sicut era in principio”, para concluir con el himno “Te Deum Laudamus”.

Josep Lluís Sirera

Capella de Ministrers compta amb la col·laboració de:

GOVERN DE VALÈNCIA

MINISTERI DE CULTURA I TURISME

REPRESENTACIÓ DE L'ORDO PHPHETARUM

Bisbe.- Sancte Augustine, interroga prophetas, Sancte Augustine.

Sant Agustí.- Adsum, pater.

Sant Agustí.- Isaias, uerum qui scis, veritatem cur non dicis?

Isaïes.- Escrit ho tinc: donzella serà, i pura, la que, parint, un fill tindrà de Déu, Emmanuel de nom, qu-a l'Esriptura és tant com dir: carn fer-s'hi el veureu.

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Huc accede, Iheremias; dic de Christo prophetias.

Jeremies.- Ara ho diré: en est lloc i moment ben bé sé jo que Déu se'ns fa present.

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Daniel, indica uoce prophetica facta dominica.

Daniel.- Dic jo -l següent: Sant entre-Is sants vindrà en aquest món perquè ·ns donem la mà

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Dic tu, Moyses, legislátor, quis sit Christus et Salvátor.

Moisés.- Un gran profeta s'ha d'alçar d'entre tots pel vostre bé. Sentiu-m· a mi també. Si cas no féu de tots els nostres mots sereu llançats ben lluny del costat seu

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Dic tu, David, de nepote causas que sunt tibi note.

David.- Dic jo -l següent: l'adorarà tot rei qu-a terra siga, rendit al seu servei.

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Abacuc, regis celestis nunc ostendet quod sit testis.

Abacuc.- Trobar podreu el tan sagrat nadó enmig gitat de la mula i del bou.

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Illud, Elisabeth, in medium de Domino profer eloquium.

Elisabet.- D'on és que-m ve la mare del Senyô? Al ventre meu mon fill fa un saltiró.

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Da, Baptista ventris cista clausus, quos dedisti causa Christi plausus?

St. Joan Baptista.- No sóc pas jo quell que sospiteu. car Ell, després que jo, serà quan vinga. I quan això esdevenir veureu, el calcer seu llevar-li'l la mà mia no podrà fer, car per força que tinga de cap manera jo digne no seria

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Puerum cum pueris, Nabugodonosor, cum in igne uideris, quid dixisti?

Nabucodonosor. Ben dins el forn, Daniel posat estava. I tres amb ell. De Déu tot fent proclames, car a tots veia gaudir enmig les flames. I al Fill de Déu el quart en tot semblava.

Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Maro, uates gentilium, da Christo testimonium.

Virgili.- Vet aquí'l cel qu- a tots ens anuncia qu-un bell infant diví, tot just neixia. Sant Agustí.- Iste cetus psallat letus; error vetus condempnetur.

Cor de profetes.- Quod Iudea perit rea, hec chorea gratulatur.

Sant Agustí.- Tu, Sybilla, vates illa dic aduentum iudicis, dic signum iudicii. Audite quid dixerit.

CANT DE LA SIBIL.LA

Al jorn del judici veuràs qui ha fet servici. D'una Verge naixerà Deu y hom qui jutjara de cascú lo be y lo mal al jorn del jui final.

-Mostrar san quince senyals per lo mon molt generals, los morts ressucitaran, de hon tots tremolaran.

-Dalt dels cels davallarà Jesuchrist, y es mostrará en lo vall de Josaphath hon será tothom jutjat.

-Portarà cascú escrit en lo front al seu despit les obres que haurà fet, don haurà cascú son dret.

-Als bons darà goig etern, è als mals lo foch dinfern, à hon sempre penaran puix à Deu offes hauràn.

GENERALITAT VALENCIANA | **TOTS A UNA VEU**

Conselleria d'Educació, Cultura i Esport

INSTITUT VALENCIÀ DE CULTURA

ISEACV
Institut superior de
estudis artístics
de la Generalitat Valenciana

fo'cultura

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA

DEPARTAMENT DE VALÈNCIA
Àrea de Cultura

Conservatori Superior de Música "Joaquín Rodrigo" de VALÈNCIA

Escuela Superior de Bellas Artes

Entrada lliure fins completar aforament